

УДК 351.82.338.24:330.322

ПАЛЬЧУК О.І.,к.е.н., доцент кафедри менеджменту сфери послуг
Київського національного університету технологій та дизайну**ДО ПИТАННЯ СТРАТЕГІЧНОГО БАЧЕННЯ МАЙБУТНЬОГО В ІННОВАЦІЙНОМУ РОЗВИТКУ
ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ**

Анотація. Роботу присвячено проблемам цілісного розгляду майбутнього інноваційного розвитку економіки України. Автором розглянуто поняття стратегії та зокрема інноваційної стратегії держави. Проаналізовано ключові галузі економіки та стартову позицію в якій перебуває країна. Зроблено висновки стосовно сучасного стану та можливих перспектив розвитку.

Ключові слова: стратегічне бачення, стратегія, інноваційний розвиток, інновації, національно-інноваційна система.

Пальчук О.И., к.э.н., доцент кафедры менеджмента сферы услуг Киевского национального университета технологий и дизайна

**К ВОПРОСУ СТРАТЕГИЧЕСКОГО ВИДЕНИЯ БУДУЩЕГО В ИННОВАЦИОННОМ
РАЗВИТИИ ЭКОНОМИКИ УКРАИНЫ**

Аннотация. Работа посвящена проблемам целостного рассмотрения будущего инновационного развития экономики Украины. Автором рассмотрены понятия стратегии и в частности инновационной стратегии государства. Проанализированы ключевые отрасли экономики и стартовая позиция в которой находится страна. Сделаны выводы относительно современного состояния и возможных перспектив развития.

Ключевые слова: стратегическое видение, стратегия, инновационное развитие, инновации, национальная инновационная система.

Olena Palchuk, PhD in Economics, Assistant Professor of the Department of Management of the Services Sector, The Kyiv National University of Technologies and Design

**ON THE STRATEGIC VISION OF THE FUTURE FOR THE INNOVATIVE DEVELOPMENT OF
UKRAINE'S ECONOMY**

Annotation. The work is devoted to the problems of a holistic consideration of the future innovative development of economy of Ukraine. The author examines the concept of strategy and in particular the innovation strategy of the state. Analyzed key sectors of the economy and the starting position in the country. Conclusions are drawn regarding the current state and possible prospects of development.

Keywords. strategy, innovation development, innovations, national innovation system, setting strategy and vision.

Постановка проблеми і її зв'язок з найважливішими практичними задачами. Загальновідомо, що у сучасних умовах сталий розвиток економіки головною мірою залежить не від обмежених ресурсних можливостей, а від інноваційної політики держави. Більшість вчених вже давно основною рушійною силою розвитку країни вважають науково-технічний прогрес, а інновації - каталізаторами економічного зростання. У монографії "Феномен інновацій: освіта, суспільство, культура" В.Кремінь дає наступне трактування: "Інновації окреслюють долі глобального світу, вони-сутність постіндустріального, інформаційного суспільства, постійні зміни якого проблематизують буття людини. У зв'язку з цим все більш актуальним стає вимога системного, якісного дослідження сутності інновацій, інноваційного процесу. Це вкрай необхідно для радикального і продуктивного удосконалення організації і функціонування основних етапів розвитку соціуму відповідно до принципово нових економічних, політичних, культурно-особистісних умов існування та вимог сучасної епохи" [1].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблематика майбутнього розвитку України, який практично завжди пов'язується з інноваційним розвитком широко розглянута у вітчизняній літературі. Системними дослідженнями інноваційного розвитку займалися такі відомі вітчизняні вчені як А.Чухно, А.Гальчинський, В.Геєць, С.Сіденко, О.Ляшенко, В.Семиноженко, З. Варналій, О.Саліхова та ін. [2, 3, 4, 5, 6, 7].

Невирішені питання в рамках проблеми. В той же час наше дослідження виявило, що недостатня увага приділяється цілісному вивченню стратегічного бачення майбутнього інноваційного розвитку. Таким чином наукова проблема залишається відкритою, а отже існують передумови для розробки системного концептуального аналізу її вивчення.

Мета статті. Метою цього дослідження є цілісна оцінка стратегічного бачення майбутнього у

інноваційному розвитку економіки України

Виклад основного матеріалу дослідження. Основним принципом економіки сьогодення є пряма залежність рівня життя в країні від товарів та послуг, які вона експортує на зовнішні ринки. Спеціалізуючись на сировинних товарах, країна застрягне на периферії світової економіки і буде залишатися заручником світових цін на сировину та жити під владою малочисельної вітчизняної та світової еліти. Якщо ж країна зможе налагодити виробництво промислової продукції та інших сучасних товарів, що користуються попитом, то перед нею відкриється можливість скоротити розрив з багатими країнами. В цьому випадку можливо ефективно протистояти коливанням на світових ринках та замість репресивних інституцій, що відстоюють інтереси так званої еліти, побудувати інституції, яких потребує середній клас.

Розглядаючи перспективи інноваційного розвитку варто зазначити, що для виходу на траєкторію стрімкого розвитку країні необхідно виробити правильну державну інноваційну стратегію.

Поняття «стратегія» досить часто спрощено розуміється як характеристика плану дій, який розрахований на довгостроковий період. Між тим воєнними теоретиками було доведено, що його слід розуміти ширше. Значний ступінь невизначеності в перебігу воєнних операцій, пов'язаний із непередбачуваністю дій противника, поставив питання щодо необхідності зміни плану дій відповідно до ситуації задля досягнення визначених цілей. Тому, на відміну від плану, що передбачає жорстку послідовність дій, стратегія держави має коректуватися відповідно до великої кількості чинників [8, с. 9]. Так, прусський генерал Гельмут Мольтке характеризував стратегію як «еволюцію первинної керівної ідеї відповідно до обставин, які постійно змінюються» [9, с. 36].

В колективній монографії «Сталий розвиток XXI століття: управління, технології, моделі» автори зауважують, що загалом, від часу появи термін Strategos відносився до військової сфери, але з часом слово набуло нового значення - «мистецтво військового командування» - тобто означало психологічні та поведінкові навички, необхідні для командування. В подальшому стратегію позначали як будь-які навички управління: адміністративний дар, ораторське мистецтво, силу. А в часи Олександра Македонського термін означав вміння організувати сили для перемоги над ворогом та створити єдину систему всеохоплюючого управління [10, с. 285].

У вітчизняних нормативних документах відсутнє поняття інноваційної стратегії. Господарський кодекс України містить визначення економічної стратегії. Вона визначається наступним чином: «Економічна стратегія – обраний державою курс економічної політики, розрахований на тривалу перспективу і спрямований на вирішення крупномасштабних економічних та соціальних завдань, завдань культурного розвитку, забезпечення економічної безпеки держави, збереження і примноження її економічного потенціалу і національного багатства, підвищення народного добробуту. Економічна стратегія включає визначення пріоритетних цілей економіки, засобів та способів їх реалізації, виходячи зі змісту об'єктивних процесів і тенденцій, що мають місце в національному та світовому господарстві, та враховуючи законні інтереси суб'єктів господарювання» [11].

Інноваційна стратегія держави є частиною загальної економічної стратегії і може бути визначена як обраний державою курс інноваційної політики, розрахований на тривалу перспективу і спрямований на вирішення крупномасштабних економічних та соціальних завдань, завдань культурного розвитку, забезпечення економічної безпеки держави, збереження і примноження її економічного потенціалу і національного багатства, підвищення народного добробуту.

Конкретизуємо стратегії інноваційного розвитку, що виокремлюються на основі досвіду країн, які успішно проводили інноваційну діяльність: запозичення, перенесення, нарощування [12].

Стратегія запозичення ґрунтується на використанні власного застарілого науково-технічного потенціалу та дешевої робочої сили з метою створення інноваційного для країни реципієнта, проте застарілого для розвинених країн виробництва. Перспективами такої стратегії є розвиток в майбутньому власного науково-технічного виробництва та відродження науково-технічного потенціалу. Подібної стратегії дотримувалися країни Південно — Східної Азії та Китай.

Стратегія перенесення полягає у використанні наявного зарубіжного науково-технічного потенціалу та його перенесенні на власну економіку. Така стратегія дозволяє виробляти наукомістку продукцію, що користується попитом на зарубіжних ринках. Цю стратегію в післявоєнний період використовувала Японія.

Стратегія нарощування полягає у посиленні власного науково-технічного потенціалу шляхом залучення найкращих учених, інтеграції навчальних закладів, наукових інститутів та виробництва. Тобто витрачання коштів на дослідження та розробки всередині країни. Такої стратегії дотримуються країни-технологічні лідери, такі як США, Великобританія, Франція. Стратегія нарощування спрямована на досягнення технологічного лідерства в певних галузях і повинна у перспективі приводити до підвищення конкурентоспроможності національної економіки. Проте реалізація цієї стратегії потребує залучення значної кількості державних ресурсів і не може одночасно реалізовуватися на багатьох напрямках, а отже для реалізації цієї стратегії варто орієнтуватися на пріоритетні напрями діяльності.

На сьогодні в нашій країні основними є інноваційні стратегії перенесення та запозичення, в той час як в ряді галузей можна застосовувати стратегію нарощування, яка може забезпечити високий технологічний рівень розвитку країни на основі ефективного використання власних науково-технологічних ресурсів. Так, на нашу думку, стратегія нарощування може бути реалізована в Україні в окремих пріоритетних напрямках інноваційної діяльності для реалізації яких є науково-технічний і виробничий потенціал. До таких галузей відносяться аерокосмічна промисловість, деякі підгалузі хімічної та радіоелектронної промисловості, виробництво оптико

— електронної техніки.

Насправді стратегії перенесення та запозичення є стратегіями імітації інновацій і необхідні для скорочення технологічного відриву України від розвинених країн. На нашу думку, галузі з використанням таких стратегій можуть фінансуватися за рахунок приватного сектору, а роль держави полягає в реалізації відповідної державної політики та створенні сприятливих умов для підвищення попиту на інновації.

Розробка стратегії інноваційного розвитку повинна опиратися на ключові галузі економіки та стартову позицію в якій перебуває країна. У цьому ракурсі вкрай важливим є визначення організацій та підприємницьких структур, що мають найбільший інвестиційний потенціал. В нашій країні це перш за все наукові центри Національної академії наук України, такі як Інститут електрозварювання ім. Є.О. Патона, Інститут монокристалів, Інститут фізики та напівпровідників ім. В.Є. Лашкарьова, Інститут проблем матеріалознавства ім. І.М. Францевича, Інститут скінтіляційних матеріалів, Київський та Харківських політехнічні інститути.

По-друге, необхідно оцінити кадровий потенціал української економіки, де слід відзначити достатньо високу кваліфікацію робочої сили, зокрема спеціалістів технічних спеціальностей та програмістів. Так, у Докладі людського капіталу за 2015 р. Світового економічного форуму Україна посідає 31 місце за індексом людського капіталу (таблиця 1).

Таблиця 1

Показники розвитку людських ресурсів [13].

Показники від 1 до 7	Україна	Фінляндія	Польща	Сінгапур
Якість навчання точних наук, математики	4,76	6,26	4,4	6,32
Якість бізнес шкіл	3,89	5,58	4,0	5,83
Спеціалізовані тренінгові сервіси	3,91	5,9	4,81	5,46
Спроможність залучати таланти	2,28	3,67	2,45	6,01
Спроможність втримати таланти	2,29	5,58	2,7	5,22
Індекс людського капіталу 2015 (загалом серед країн світу)	31	1	28	24

В той же час, вищезазначені дані свідчать про необхідність реформування освітньої галузі. Низькі показники якості бізнес шкіл не сприяють розвитку бізнесу в країні, а невисокі рівні спроможності залучити та втримати таланти приводять до відпливу робочої сили.

По-третє, варто врахувати світові тенденції технологічного розвитку, що користуватимуться попитом у майбутньому.

Так, за оцінкою експертів до 2020 року частка альтернативних видів енергії досягне близько 30% всіх енергоносіїв, а в найбільш розвинених країнах ще більше. Великою популярністю користуватимуться розробки пов'язані з нанотехнологіями, авіа-, роботобудування, виробництво програмного забезпечення, нових видів озброєнь, телекомунікацій, нових матеріалів, нано-біо-телекомунікаційних технологій.

Формування цілісної системи пріоритетних напрямів інноваційної діяльності визначається Законом України “Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні” [14], метою якого є забезпечення інноваційної моделі розвитку економіки шляхом концентрації ресурсів держави на пріоритетних напрямках науково-технічного оновлення виробництва.

Згідно цього Закону стратегічними пріоритетними напрямами на період 2011-2021 роки визначено:

- 1) освоєння нових технологій транспортування енергії, впровадження енергоефективних, ресурсозберігаючих технологій, освоєння альтернативних джерел енергії;
- 2) освоєння нових технологій високотехнологічного розвитку транспортної системи, ракетно-космічної галузі, авіа- і суднобудування, озброєння та військової техніки;
- 3) освоєння нових технологій виробництва матеріалів, їх оброблення і з'єднання, створення індустрії наноматеріалів та нанотехнологій;
- 4) технологічне оновлення та розвиток агропромислового комплексу;
- 5) впровадження нових технологій та обладнання для якісного медичного обслуговування, лікування, фармацевтики;

6) широке застосування технологій більш чистого виробництва та охорони навколишнього природного середовища;

7) розвиток сучасних інформаційних, комунікаційних технологій, робототехніки.

Розвиток найважливіших напрямів інноваційної діяльності має забезпечуватися завдяки реалізації відповідних державних програм. Наразі в Україні затверджено декілька державних програм: Загальнодержавна комплексна програма розвитку високих наукоємних технологій (термін виконання 2005-2013 рр.), Програма розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні (термін виконання 2011-2015 рр.), Державна цільова науково-технічна програма розроблення новітніх технологій створення вітчизняних лікарських засобів для забезпечення охорони здоров'я людини та задоволення потреб ветеринарної медицини на 2011-2015 рр.

У Програмі розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні базовими галузями економіки, в яких реалізуються інвестиційні та інноваційні проекти визначено паливно-енергетичний, агропромисловий, житлово-комунальний і машинобудівний комплекси та транспортну інфраструктуру [15].

Пріоритетами розвитку базових галузей економіки, в яких реалізуються інвестиційні та інноваційні проекти, згідно програми є:

1. забезпечення розвитку енергетичної інфраструктури, зокрема газотранспортної системи, атомного та ракетно-космічного машинобудування, авіа- і суднобудування;
  - видобування нафти, газу та вугілля;
  - виробництво, перероблення та зберігання сільськогосподарської продукції;
  - будівництво і реконструкція автомобільних доріг загальнодержавного значення (в межах міжнародних транспортних коридорів), міжнародних аеропортів та вокзалів, морських портів, інших об'єктів інфраструктури;
  - реконструкція систем тепло- і водопостачання та водовідведення;
  - будівництво житла;
  - виробництво альтернативних джерел енергії, сільськогосподарської техніки, обладнання та комплектувальних виробів для неї, вантажно-підіймальної та дорожньої техніки, нафтогазопромислового, гірничошахтного і гірничорудного обладнання та бурового інструменту [15].

Як бачимо, пріоритети розвитку, визначені в Законі корелюються зі світовими тенденціями технологічного розвитку, а в Програмі розвитку - частково корелюються. Дискусійним на думку авторів є пріоритет видобування нафти, газу та вугілля, а також будівництво житла. На нашу думку, ці галузі можуть фінансуватися за рахунок приватного сектору, а роль держави полягає в реалізації відповідної державної політики та створенні сприятливих умов для підвищення попиту на інновації. Цільовою підтримкою повинні користуватися галузі, що можуть стати потенційними локомотивами економіки, здатні швидко створити робочі місця і нарощувати ВВП за рахунок експортозаміщення та створення конкурентних виробництв і зайняття сприятливих для нашої країни ніш у світовій економіці. При цьому, на наш погляд, основними критеріями мають бути максимальна додана вартість у виробленій продукції, мінімальна залежність від імпорту сировини та енергії з нестабільних джерел, як наприклад, Російська Федерація [16].

Насамкінець, слід зауважити, що всі вищезазначені програми, незважаючи на вказані нами недоліки могли привести до покращення ситуації в країні, але бажаного ефекту не було досягнуто. Адже, виконання завдань та заходів, окреслених у Програмах фактично не здійснювалось через відсутність на зазначені цілі коштів державного бюджету.

Висновки. В Україні не сформовано цілісної національно-інноваційної системи, яка б забезпечувала стабільний інноваційний розвиток. Реалізації ключових напрямів інноваційного потенціалу країни заважають відсутність державної стратегії, неузгодженість та фрагментарність державної політики, а також недостатність фінансування запланованих інвестиційних програм.

Однією з найбільших переваг, яку має наша країна є достатньо висока кваліфікація робочої сили, зокрема спеціалістів технічних спеціальностей та програмістів. В той же час, ця перевага не лише не використовується, а й поступово втрачається Україною. Статистичні дані свідчать про необхідність реформування освітньої галузі. Низькі показники якості бізнес шкіл не сприяють розвитку бізнесу в країні, а невисокі рівні спроможності залучити та втримати таланти приводять до відпливу робочої сили. За різними даними станом на 1.12.2015 р. близько 8 мільйонів населення не бачать перспектив розвитку і готові емігрувати. Це вражаюча цифра, що складає п'яту частину населення країни.

В Україні формування цілісної системи пріоритетних напрямів інноваційної діяльності визначено Законом України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні", метою якого є забезпечення інноваційної моделі розвитку економіки шляхом концентрації ресурсів держави на пріоритетних напрямках науково-технічного оновлення виробництва. Разом з тим, за відсутності фінансування, визначені цим законом пріоритетні напрями не реалізуються.

Список літератури

1. Феномен інновацій: освіта, суспільство, культура: монографія/ за ред. В.Г. Кременя. - К.: Педагогічна думка. - 2008. - 472 с.
2. Чухно А.А. Твори: У 3 т. Т. 2. Інформаційна постіндустріальна економіка. Теорія і практика/ НАН України, Київ. Нац. ун-т ім. Т. Шевченка, Наук. - дослід. Фін. Ін-т при М-ві фін. України. - К., 2006.- 512 с.
3. Гальчинський А.С. Суперечності реформ: у контексті цивілізаційного прогресу. - К., 2001.

4. Гальчинський А.С., Гесць В., Семиноженко В. Україна: наука та інноваційний розвиток. - К., 1997.
5. Варналій З. С. Конкурентоспроможність національної економіки: проблеми та пріоритети інноваційного забезпечення [Текст] : монографія / З. С. Варналій, О. П. Гармашова. - К. : Знання України, 2013. - 387 с.
6. Сіденко С. В. Некономічні чинники світового економічного розвитку / С. В. Сіденко; НАН України, Ін-т світ. економіки і міжнар. відносин. - К., 2011. - 234 с.
7. Саліхова О.Б. Високотехнологічні виробництва: від методології оцінки до піднесення в Україні: монографія / О.Б. Саліхова; НАН України, Ін-т екон. та прогноз. - К., 2012. - 624 с.
8. Економічна стратегія держави: теорія, методологія, практика : Монографія / Жаліло Я. - К. : НІСД, 2003.- 368 с.
9. Thompson J.L. Strategic Management.- Thomson Learning, 2001.- P.36.
10. Сталий розвиток ХХІ століття: управління, технології, моделі: колективна монографія [Аверкіна М.Ф., Андрєєва Н.М., Балджи М.Д., Веклич О.О. Та ін.] / НАН України, ДУ "Інститут економіки природокористування та сталого розвитку НАН України"; НТТУ "Київський політехнічний інститут"; Вища економіко-гуманітарна школа; Міжнародна асоціація сталого розвитку/ з наук ред. проф. Хлобистова Є.В. - Черкаси: видавець Чабанеко Ю.А., 2014. - 510 с.
11. ГОСПОДАРСЬКИЙ КОДЕКС УКРАЇНИ (ст.9) м.Київ, 16 січня 2003 року N 436-IV (Господарський кодекс України набирає чинності з 1 січня 2004 року).
12. Варналій З.С. Конкуренція і підприємництво: монографія / З.С. Варналій. - Київ: Знання України, 2015. - 463 с.
13. The Human Capital Report 2015, World Economic Forum. Режим доступу:http://www3.weforum.org/docs/WEF_Human_Capital_Report_2015.pdf
14. Закон України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні" від 08.09.2011 № 3715-VI
15. "Програма розвитку інвестиційної та інноваційної діяльності в Україні", затверджена Постановою кабінету міністрів України Від 2 лютого 2011 р. N 389
16. Пальчук О.І. Роль інтелектуальної власності в реалізації стратегії економічного розвитку в економіці знань. - Актуальні проблеми економіки. Наук. екон. журн. / Нац. акад. упр. – №9 (171) 2015. - Київ, 2015. -С.42-49.
17. The Global Innovation Index. Режим доступу: <https://www.globalinnovationindex.org/content/page/data-analysis/>
18. Стратегія інноваційного розвитку України на 2010–2020 роки в умовах глобалізаційних викликів [Текст] / Авт. упоряд.: Г. О. Андрощук, І. Б. Жилияєв, Б.Г. Чижевський, М. М. Шевченко.— К: Парламентське вид-во, 2009. – 632 с.
19. The Inclusive Growth and development Report 2015, World Economic Forum. Режим доступу: <http://www.weforum.org/reports/inclusive-growth-and-development-report-2015>
20. The Global Innovation Index. Режим доступу: <https://www.globalinnovationindex.org/content/page/data-analysis/>